Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (czwarta izba)

z dnia 16 stycznia 2025 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Rynki instrumentów finansowych – Dyrektywa 2004/39/WE – Artykuł 52 ust. 2 – Powództwo wytoczone w interesie konsumentów – Organizacje konsumenckie mające uzasadniony interes w ochronie konsumentów – Legitymacja procesowa do obrony indywidualnych interesów swoich członków – Utrata legitymacji procesowej w przypadku inwestycji w produkty finansowe o dużej wartości ekonomicznej – Zwolnienie z kosztów sądowych i z obowiązku pokrycia kosztów poniesionych przez stronę przeciwną – Autonomia proceduralna – Zasada skuteczności

W sprawie C-346/23

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Tribunal Supremo (sąd najwyższy, Hiszpania) postanowieniem z dnia 17 maja 2023 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 1 czerwca 2023 r., w postępowaniu:

Banco Santander SA, następca prawny Banco Banif SA,

przeciwko

Asociación de Consumidores y Usuarios de Servicios Generales-Auge, reprezentującemu swoich członków: Andreę i Alberta,

TRYBUNAŁ (czwarta izba),

w składzie: C. Lycourgos, prezes trzeciej izby, pełniący obowiązki prezesa czwartej izby, S. Rodin i O. Spineanu-Matei (sprawozdawczyni), sędziowie,

rzecznik generalny: L. Medina,

sekretarz: L. Carrasco Marco, administratorka,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 8 maja 2024 r.,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu Banco Santander SA, następcy prawnego Banco Banif SA – J.M. Blanco Saralegui, A. Capilla Casco oraz J.M. Martínez Gimeno, abogados,

* Język postępowania: hiszpański.

– w imieniu Asociación de Consumidores y Usuarios de Servicios Generales-Auge – E. Avilés Alcarria, procuradora, oraz J.M. Davó Escrivá, abogado,

– w imieniu rządu hiszpańskiego – A. Gavela Llopis, w charakterze pełnomocnika,

– w imieniu Komisji Europejskiej – C. Auvret, G. Goddin, P. Němečková oraz P. Vanden Heede, w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznik generalnej na posiedzeniu w dniu 5 września 2024 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych zmieniającej dyrektywę Rady 85/611/EWG i 93/6/EWG i dyrektywę 2000/12/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylającej dyrektywę Rady 93/22/EWG (Dz.U. 2004, L 145, s. 1).

2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy Banco Santander SA, następcą prawnym Banco Banif SA, a Asociación de Consumidores y Usuarios de Servicios Generales – Auge (stowarzyszeniem konsumentów i użytkowników usług ogólnych, zwanym dalej „Auge”) w przedmiocie ważności umów nabycia instrumentów finansowych zawartych przez klientów detalicznych.

Ramy prawne

Prawo Unii

Dyrektywa 2004/39

3 Motywy 2, 5, 17 i 31 dyrektywy 2004/39 mają następujące brzmienie:

„(2) […] W związku z tym konieczne jest zapewnienie poziomu ujednolicenia niezbędnego do zaoferowania inwestorom wyższego poziomu ochrony oraz umożliwienie przedsiębiorstwom inwestycyjnym świadczenia usług w całej Wspólnocie [Europejskiej], będącej rynkiem jednolitym, w oparciu o nadzór kraju rodzimego. […]

[…]

(5) Konieczne jest ustanowienie kompleksowego reżimu regulacyjnego rządzącego realizacją transakcji na instrumentach finansowych, bez względu na metody handlowe stosowane do zawierania tych transakcji, tak aby zapewnić wysoką jakość realizacji transakcji inwestorskich i podtrzymać integralność oraz ogólną efektywność systemu finansowego. Należy przewidzieć spójne i dostosowane do ryzyka ramy regulujące główne rozwiązania dotyczące realizacji zlecenia, obowiązujące obecnie na europejskim rynku finansowym. […]

[…]

(17) W celu ochrony inwestorów i stabilności systemu finansowego osoby, które świadczą usługi inwestycyjne i/lub prowadzą działalność inwestycyjną objętą niniejszą dyrektywą muszą uzyskać zezwolenie w swoich rodzimych państwach członkowskich.

[…]

(31) Jednym z celów niniejszej dyrektywy jest ochrona inwestorów. Środki ochrony inwestorów należy dostosować do szczegółowej charakterystyki każdej z kategorii inwestorów (detaliczni, branżowi, oraz kontrahenci)".

4 Zgodnie z art. 4 ust. 1 pkt 12 tej dyrektywy:

„Do celów niniejszej dyrektywy stosuje się poniższe definicje:

[…]

12) »klient detaliczny« oznacza klienta, który nie jest klientem branżowym".

5 Artykuł 52 omawianej dyrektywy stanowi:

„1. Państwa członkowskie zapewniają, że każda decyzja podjęta na podstawie przepisów ustawowych, wykonawczych lub administracyjnych przyjętych zgodnie z niniejszą dyrektywą jest właściwie umocowana i podlega prawu do odwoływania się do sądów. Prawo do odwoływania się do sądów stosuje się także, jeżeli przekazuje się wszelkie wymagane informacje odnoszące się do ubiegania się o zezwolenie, a żadna decyzja nie zostanie podjęta w terminie sześciu miesięcy od złożenia wniosku.

2. Państwa członkowskie przewidują, że jeden lub większa liczba organów podanych poniżej, ustalonych na mocy prawa krajowego, może, w interesie konsumentów oraz zgodnie z prawem krajowym, wnieść skargę przed Trybunał lub do właściwych organów administracyjnych w celu zapewnienia, że podmioty podane poniżej stosują krajowe zasady wykonywania niniejszej dyrektywy:

a) instytucje publiczne lub ich przedstawiciele;

b) organizacje konsumenckie działające na rzecz ochrony konsumentów;

c) organizacje zawodowe działające na rzecz ochrony członków".

Dyrektywa 2014/65/UE

6 Artykuł 74 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/65/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych oraz zmieniającej dyrektywę 2002/92/WE i dyrektywę 2011/61/UE (Dz.U. 2014, L 173, s. 349) stanowi:

„1. Państwa członkowskie zapewniają, aby każda decyzja podjęta na podstawie przepisów rozporządzenia [Parlamentu Europejskiego i Rady] (UE) nr 600/2014 [z dnia 15 maja 2014 r.

w sprawie rynków instrumentów finansowych oraz zmieniającego rozporządzenie (EU) nr 648/2012 (Dz.U. 2014, L 173, s. 84)] lub na podstawie przepisów ustawowych, wykonawczych lub administracyjnych przyjętych zgodnie z niniejszą dyrektywą była właściwie uzasadniona i podlegała prawu do odwoływania się do sądu. Prawo do odwoływania się do w przypadku gdy, w odniesieniu do wniosku o zezwolenie, w którym przekazano wszystkie wymagane informacje, nie podjęto żadnej decyzji w terminie sześciu miesięcy od jego złożenia.

2. Państwa członkowskie zapewniają, aby jeden lub większa liczba poniższych organów, jak określono w prawie krajowym, mogła również, w interesie konsumentów oraz zgodnie z prawem krajowym, wnieść skargę do sądów lub do właściwych organów administracyjnych w celu zapewnienia stosowania przepisów rozporządzenia [nr 600/2014] oraz krajowych przepisów przyjętych w wykonywaniu niniejszej dyrektywy:

a) instytucje publiczne lub ich przedstawiciele;

b) organizacje konsumenckie mające uzasadniony interes w ochronie konsumentów;

c) organizacje zawodowe mające uzasadniony interes w ochronie swoich członków”.

7 Zgodnie z art. 94 dyrektywy 2014/65 dyrektywa 2004/39 została uchylona ze skutkiem od dnia 3 stycznia 2017 r.

Dyrektywa (UE) 2020/1828

8 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1828 z dnia 25 listopada 2020 r. w sprawie powództw przedstawicielskich wytaczanych w celu ochrony zbiorowych interesów konsumentów i uchylająca dyrektywę 2009/22/WE (Dz.U. 2020, L 409, s. 1) przewiduje w motywach 13 i 14:

„(13) Zakres stosowania niniejszej dyrektywy powinien odzwierciedlać ostatnie zmiany w dziedzinie ochrony konsumentów. Ponieważ konsumenci działają obecnie na szerszym i ulegającym w coraz większym stopniu transformacji cyfrowej rynku, zapewnienie wysokiego poziomu ochrony konsumentów wymaga, aby dziedziny takie jak ochrona danych, usługi finansowe, podróże i turystyka, energetyka oraz telekomunikacja zostały objęte niniejszą dyrektywą w uzupełnieniu ogólnego prawa ochrony konsumentów. W szczególności ze względu na rosnący popyt konsumentów na usługi finansowe i inwestycyjne ważne jest lepsze egzekwowanie prawa ochrony konsumentów w tych dziedzinach. Rynek konsumencki ewoluował również w dziedzinie usług cyfrowych, gdzie nastąpił wzrost zapotrzebowania na skuteczniejsze egzekwowanie prawa ochrony konsumentów, w tym w odniesieniu do ochrony danych.

(14) Niniejsza dyrektywa powinna obejmować naruszenia przepisów prawa Unii, o których mowa w załączniku I w zakresie, w jakim przepisy te chronią interesy konsumentów, niezależnie od tego, czy mowa jest o konsumentach czy o osobach podróżujących, użytkownikach, klientach, inwestorach detalicznych, klientach detalicznych, osobach, których dotyczą dane czy innych osobach. Niniejsza dyrektywa powinna jednak chronić wyłącznie interesy osób fizycznych, które zostały lub mogą być poszkodowane w wyniku tych naruszeń, jeżeli osoby te są konsumentami w rozumieniu niniejszej dyrektywy. Naruszenia wyrządzające szkodę osobom fizycznym, które uważa się za przedsiębiorców, nie powinny być objęte zakresem stosowania niniejszej dyrektywy”.

Prawo hiszpańskie

Królewski dekret ustawodawczy 1/2007

9 Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (królewski dekret ustawodawczy 1/2007 zatwierdzający tekst jednolity ustawy powszechnej o ochronie konsumentów i użytkowników oraz innych ustaw pomocniczych) z dnia 16 listopada 2007 r. (BOE nr 287 z dnia 30 listopada 2007 r., s. 49181), stanowi w art. 8 ust. 1 lit. e):

„Podstawowymi prawami konsumentów, użytkowników i konsumentów wrażliwych są:

[…]

e) konsultacje, udział w procesie opracowywania przepisów ogólnych, które bezpośrednio ich dotyczą, oraz reprezentowanie ich interesów za pośrednictwem prawnie utworzonych stowarzyszeń, grup, federacji lub konfederacji konsumentów i użytkowników”.

Ustawa 1/2000

10 Ley de Enjuiciamiento Civil 1/2000 (ustawa 1/2000 – kodeks postępowania cywilnego) z dnia 7 stycznia 2000 r. (BOE nr 7 z dnia 8 stycznia 2000 r., s. 575) stanowi w art. 11 ust. 1:

„Bez uszczerbku dla indywidualnej legitymacji procesowej pokrzywdzonych utworzone zgodnie z prawem stowarzyszenia konsumentów i użytkowników mają legitymację procesową do obrony przed sądem praw i interesów swoich członków, interesów stowarzyszenia, a także ogólnych interesów konsumentów i użytkowników”.

Ustawa 1/1996

11 Na podstawie drugiego przepisu dodatkowego Ley 1/1996 de asistencia jurídica gratuita (ustawy 1/1996 o nieodpłatnej pomocy prawnej) z dnia 10 stycznia 1996 r. (BOE nr 11 z dnia 12 stycznia 1996 r., s. 793) stowarzyszenia konsumentów i użytkowników są uprawnione do pomocy prawnej, gdy wytaczane powództwa „pozostają w bezpośrednim związku z produktami lub usługami bieżącego, zwykłego lub powszechnego użytku lub konsumpcji”.

12 Zgodnie z art. 36 ust. 2 tej ustawy uznanie to oznacza, że w przypadku przegrania postępowania przez stowarzyszenie ani ono, ani członkowie indywidualni, których ono reprezentuje, nie ponoszą kosztów strony przeciwnej, niezależnie od wartości przedmiotu sporu.

Dekret królewski 1507/2000

13 Real Decreto 1507/2000 por el que se actualizan los catálogos de productos y servicios de uso o consumo común, ordinario y generalizado y de bienes de naturaleza duradera, a efectos de lo dispuesto, respectivamente, en los artículos 2, apartado 2, y 11, apartados 2 y 5, de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y normas concordantes [dekret królewski 1507/2000 aktualizujący katalogi produktów i usług bieżącego, zwykłego i powszechnego użytku oraz towarów trwałego użytku, do celów postanowień, odpowiednio, art. 2 ust. 2 i art. 11 ust. 2 i 5

ustawy ogólnej o ochronie konsumentów i użytkowników oraz odpowiednich przepisów] z dnia 1 września 2000 r. (BOE nr 219 z dnia 12 września 2000 r., s. 31349) wymienia w pkt 13 sekcji c) załącznika I usługi bankowe i finansowe wśród usług bieżącego, zwykłego i powszechnego użytku.

Postępowanie główne i pytanie prejudycjalne

14 W okresie od dnia 4 maja 2007 r. do dnia 7 stycznia 2010 r. Andrea i Alberto złożyli do Banco Banif szereg zleceń dotyczących zakupu produktów finansowych na łączną kwotę 900 000 EUR.

15 Auge, reprezentujące swoich członków Andreę i Alberta, wytoczyło przeciwko temu bankowi powództwo o stwierdzenie nieważności umów nabycia tych produktów finansowych ze względu na wadę oświadczenia woli oraz o zwrot części kwot zapłaconych na podstawie tych umów, powiększonych o prowizje, koszty i odsetki.

16 Sąd rozpoznający sprawę w pierwszej instancji częściowo uznał to powództwo. Apelacja od tego orzeczenia została oddalona wyrokiem Audiencia Provincial de Granada (sądu okręgowego w Granadzie, Hiszpania) ze względu na to, że wspomniany bank nie uwzględnił profilu inwestora klientów i nie dostarczył im jasnych i wyczerpujących informacji przed zawarciem umowy dotyczących ryzyka związanego z subskrybowanymi przez nich produktami.

17 Banco Santander, następca prawny Banco Banif, wniósł skargę nadzwyczajną z powodu uchybień proceduralnych i wniósł skargę kasacyjną od tego wyroku do Tribunal Supremo (sądu najwyższego, Hiszpania), będącego sądem odsyłającym. Na poparcie tych skarg kasacyjnej i nadzwyczajnej podnosi on zasadniczo, że Auge nie jest uprawnione do występowania przed sądem w imieniu swoich członków ze względu na to, że subskrybowane przez nich towary są spekulacyjnymi produktami finansowymi o dużej wartości ekonomicznej, a nie towarami bieżącego i powszechnego użytku, co oznacza, że wytoczone powództwo nie podlega ochronie konsumentów.

18 To właśnie w tym kontekście sąd ten wyraża wątpliwości co do wykładni art. 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39 w odniesieniu do legitymacji procesowej organizacji konsumenckich.

19 Przede wszystkim wspomniany sąd wskazuje, że ogólnie uznał on legitymację procesową stowarzyszeń konsumentów do obrony indywidualnych interesów ich członków w ramach powództw objętych zakresem stosowania tej dyrektywy. Podkreśla on jednak, że odmawiał przyznania takiego statusu w przypadku inwestycji w spekulacyjne produkty finansowe lub o wysokiej wartości ekonomicznej, ponieważ produkty te nie były produktami użytku bieżącego, zwykłego i powszechnego.

20 Zgodnie bowiem z art. 11 ust. 1 ustawy 1/2000 stowarzyszenia konsumenckie mają legitymację procesową do obrony praw i interesów swoich członków tylko wtedy, gdy pozostają one w bezpośrednim związku z towarami lub usługami bieżącego, zwykłego i powszechnego użytku. Mimo że zgodnie z pkt 13 sekcji c) załącznika I do dekretu królewskiego 1507/2000 usługi bankowe i finansowe należą co do zasady do takich usług, to jednak istnieją usługi finansowe, które ze względu na swój charakter i okoliczności, w jakich zostały zawarte, nie mogą być uznane za usługi bieżącego, zwykłego i powszechnego użytku.

21 Zdaniem sądu odsyłającego taka wykładnia prawa hiszpańskiego w sporach, w których „status konsumenta jest rozmyty z uwagi na cechy charakterystyczne i wartość przedmiotu sporu", pozwoliłaby uniknąć stanowiącego oszustwo lub nadużycie posługiwania się szczególną legitymacją procesową stowarzyszeń konsumentów przez inwestorów o dużej zdolności finansowej w celu skorzystania z prawa do pomocy prawnej, które ustawa 1/1996 przyznaje tym stowarzyszeniom, zwalniając je z obowiązku zapłaty kosztów sądowych związanych z wytoczeniem powództwa i pokrycia kosztów poniesionych przez stronę przeciwną w przypadku przegranej, bez pozbawiania jednak odnośnych inwestorów autonomicznego prawa do wytoczenia powództwa.

22 Następnie sąd ten zauważa, że Trybunał nie wypowiedział się jeszcze wyraźnie w przedmiocie uprawnień dyskrecjonalnych przysługujących sądom krajowym w odniesieniu do legitymacji procesowej stowarzyszeń konsumentów i użytkowników w celu skorzystania z prawa do wniesienia skargi przewidzianego w art. 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39.

23 W wyroku z dnia 2 kwietnia 2020 r., Reliantco Investments i Reliantco Investments Limassol Sucursala Bucureşti (C-500/18, EU:C:2020:264), na który powołuje się Auge, Trybunał ograniczył się bowiem do uznania, że czynniki takie jak wartość przeprowadzonych transakcji, wielkość ryzyka strat finansowych związanych z zawieraniem umów z konsumentami, ewentualna wiedza lub wiedza fachowa danej osoby w dziedzinie instrumentów finansowych lub jej czynne zachowanie w ramach takich transakcji, podobnie jak okoliczność, że osoba ta dokonała znacznej liczby transakcji w stosunkowo krótkim okresie, że zainwestowała znaczne kwoty w te transakcje lub że może zostać uznana za „klienta detalicznego", są co do zasady bez znaczenia dla przyznania jej statusu konsumenta.

24 W niniejszej sprawie nie chodzi jednak o zakwestionowanie tego statusu w odniesieniu do inwestorów o dużej zdolności ekonomicznej, którzy nabywają złożone produkty finansowe wysokiego ryzyka, czego sąd odsyłający nigdy nie uczynił, lecz o ustalenie, czy legitymacja procesowa stowarzyszenia konsumentów na rzecz jednego z tych inwestorów-konsumentów może zostać ograniczona, jeżeli stwierdzone zostanie istnienie ryzyka oszustwa proceduralnego powodującego nieuzasadnioną szkodę zarówno dla strony przeciwnej, jak i dla skarbu państwa.

25 Sąd ten dodaje, że pkt 45 i 46 wyroku z dnia 27 lutego 2014 r., Pohotovosť (C-470/12, EU:C:2014:101), a także pkt 35 i 36 wyroku z dnia 20 września 2018 r., EOS KSI Slovensko (C-448/17, EU:C:2018:745), dotyczące dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29), wydają się wskazywać, że kontrola legitymacji procesowej stowarzyszeń konsumentów należy wyłącznie do właściwości sądów krajowych.

26 Wreszcie wspomniany sąd podkreśla, że ponieważ wniesione do niego skargi podważają legitymację procesową Auge do reprezentowania jego członków, odpowiedź na pytanie prejudycjalne przedstawione w następnym punkcie niniejszego wyroku jest niezbędna do rozstrzygnięcia zawisłego przed nim sporu. Ponadto uważa on, że odpowiedzi tej nie można wywieść z orzecznictwa Trybunału przywołanego przez to stowarzyszenie.

27 W tych okolicznościach Tribunal Supremo (sąd najwyższy) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Zakładając, że stowarzyszenia konsumentów mają legitymację procesową do reprezentowania przed sądem inwestorów-konsumentów powołujących się na naruszenie obowiązków przez spółkę świadczącą usługi inwestycyjne w zakresie wprowadzania do obrotu złożonych produktów finansowych, czy legitymacja ta może wyjątkowo zostać ograniczona przez sądy krajowe w przypadku, gdy w kontekście indywidualnego roszczenia zaangażowani są inwestorzy o dużych zdolnościach finansowych, którzy dokonują transakcji, których nie można uznać za zwykłe i powszechne, a także którzy wnoszą powództwo za pośrednictwem stowarzyszenia konsumentów, w wyniku czego mogą skorzystać z ewentualnego zwolnienia z kosztów sądowych w postępowaniach sądowych o bardzo dużej wartości przedmiotu sporu, unikając zapłaty opłat sądowych i zapłaty kosztów strony przeciwnej w przypadku bezpodstawnych lub stanowiących nadużycie roszczeń?”.

W przedmiocie właściwości Trybunału i dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

28 Banco Santander i rząd hiszpański podnoszą zarzut braku właściwości Trybunału do udzielenia odpowiedzi na pytanie zadane przez sąd odsyłający ze względu na to, że pytanie to dotyczy wykładni prawa krajowego. Zdaniem Banco Santander wynika z tego również i to, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest niedopuszczalny.

29 Banco Santander i rząd hiszpański zgadzają się zasadniczo co do tego, że podobnie jak inne instrumenty prawa Unii w dziedzinie prawa konsumenckiego, dyrektywa 2004/39 ogranicza się do ustanowienia obowiązku przyznania przez państwa członkowskie stowarzyszeniom konsumentów legitymacji procesowej do występowania przed sądami krajowymi w celu ochrony zbiorowych interesów konsumentów. Dyrektywa ta nie wymaga natomiast, aby państwa członkowskie przyznały tym stowarzyszeniom legitymację procesową do występowania przed tymi sądami w celu obrony indywidualnych interesów ich członków ani by korzystały one z pomocy prawnej. Taka możliwość należy zatem wyłącznie do prawa hiszpańskiego.

30 W konsekwencji pytanie zadane przez sąd odsyłający dotyczy wykładni prawa hiszpańskiego, które przyznaje stowarzyszeniom konsumentów legitymację procesową do występowania przed tymi sądami w celu obrony indywidualnych interesów swoich członków.

31 W tym względzie bezsporne jest, że w ramach postępowania, o którym mowa w art. 267 TFUE, opartego na wyraźnym rozdziale zadań sądów krajowych i Trybunału, wykładnia i stosowanie prawa krajowego należą wyłącznie do sądu krajowego, a zatem właściwość Trybunału jest ograniczona do badania wyłącznie przepisów prawa Unii (zob. podobnie wyrok z dnia 17 maja 2022 r., Impuls Leasing România, C-725/19, EU:C:2022:396, pkt 34 i przytoczone tam orzecznictwo).

32 Jednakże w niniejszej sprawie sąd odsyłający zwraca się do Trybunału nie o wykładnię prawa krajowego, lecz o wykładnię art. 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39, aby móc rozstrzygnąć zawisły przed nim spór w postępowaniu głównym.

33 Wynika z tego, że Trybunał jest właściwy do rozstrzygnięcia w przedmiocie niniejszego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

34 Należy również przypomnieć, że w ramach postępowania, o którym mowa w art. 267 TFUE, wyłącznie do sądu krajowego, przed którym toczy się postępowanie główne i który musi przyjąć odpowiedzialność za mające zapaść orzeczenie sądowe, należy, z uwzględnieniem okoliczności konkretnej sprawy, ocena zarówno tego, czy do wydania wyroku jest mu niezbędne uzyskanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jak i znaczenia przedstawionych Trybunałowi pytań. W konsekwencji, jeżeli zadane pytania dotyczą wykładni prawa Unii, Trybunał jest co do zasady zobowiązany do wydania orzeczenia. Wynika stąd, że pytania dotyczące prawa Unii korzystają z domniemania posiadania znaczenia dla sprawy. Odrzucenie przez Trybunał wniosku sądu krajowego jest możliwe tylko wtedy, gdy jest oczywiste, że wykładnia prawa Unii, o którą wnioskowano, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub przedmiotem sporu przed sądem krajowym, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje elementami stanu faktycznego albo prawnego, które są konieczne do udzielenia użytecznej odpowiedzi na pytania, które zostały mu przedstawione (wyrok z dnia 29 lipca 2024 r., LivaNova, C-713/22, EU:C:2024:642, pkt 53 i przytoczone tam orzecznictwo).

35 Tymczasem w niniejszej sprawie, jak wspomniano w szczególności w pkt 26 niniejszego wyroku, sąd odsyłający dokładnie wskazał powody, dla których uważa, że odpowiedź na zadane pytanie jest niezbędna do rozstrzygnięcia zawisłego przed nim sporu. W związku z tym nie jest oczywiste, że wykładnia, o którą zwrócił się sąd odsyłający, nie ma żadnego związku z przedmiotem lub ze stanem faktycznym sporu w postępowaniu głównym, w związku z czym wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest dopuszczalny.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

36 Poprzez swoje pytanie sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, które poddaje legitymację organizacji konsumenckich do występowania przed sądem w celu obrony indywidualnych interesów ich członków, a w konsekwencji prawo tych organizacji do skorzystania z pomocy prawnej, ograniczeniom dotyczącym sytuacji finansowej ich członków, wartości ekonomicznej i rodzaju produktów finansowych, w które wspomniani członkowie zainwestowali, a także złożoności tych produktów.

37 Na wstępie należy zauważyć, że jak wynika z motywu 31 dyrektywy 2004/39, która, jak zauważyła rzecznik generalna w pkt 32 opinii, ma zastosowanie ratione temporis do sprawy w postępowaniu głównym, dyrektywa ta ma w szczególności na celu ochronę „inwestorów”, czyli klientów detalicznych, branżowych oraz kontrahentów.

38 Zgodnie z orzecznictwem Trybunału „klient detaliczny” w rozumieniu art. 4 ust. 1 pkt 12 wspomnianej dyrektywy może zostać uznany za „konsumenta”, jeżeli jest osobą fizyczną działającą poza jakąkolwiek działalnością gospodarczą (zob. podobnie wyrok z dnia 3 października 2019 r., Petruchová, C-208/18, EU:C:2019:825, pkt 76).

39 Ponadto, jak wskazała rzecznik generalna w pkt 67 opinii, podwójny status inwestora-konsumenta znajduje potwierdzenie w dyrektywie 2020/1828, której motyw 14 stanowi, że jej przepisy chronią interesy konsumentów, niezależnie od tego, czy konsumenci ci są określani jako „osob[y] podróżując[e], użytkowni[cy], klien[ci], inwestor[zy] detaliczn[i], klien[ci] detaliczn[i], osob[y], których dotyczą dane czy inn[e] osob[y]”. W szczególności z motywu 13 tej dyrektywy wynika, że obejmuje ona, poza ogólnym prawem ochrony konsumentów, dziedziny takie jak prawo usług finansowych.

40 Pomimo że wspomniana dyrektywa została przyjęta po zaistnieniu okoliczności faktycznych w postępowaniu głównym, to jednak może ona być użyteczna dla określenia pojęcia „konsumenta” w kontekście dyrektywy 2004/39 w zakresie, w jakim odsyła ona w załączniku I do dyrektywy 2014/65, która uchyliła i zastąpiła dyrektywę 2004/39 i której art. 74 ust. 2, poświęcony prawu do dochodzenia roszczeń w interesie konsumentów, odpowiada art. 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39, ponieważ oba te artykuły mają niemal identyczne brzmienie.

41 W świetle tych wstępnych wyjaśnień należy zauważyć, że art. 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39 nakłada na państwa członkowskie obowiązek przewidzenia, że jeden lub więcej podmiotów wymienionych w tym przepisie, a mianowicie instytucje publiczne lub ich przedstawiciele, organizacje konsumenckie działające na rzecz ochrony konsumentów oraz organizacje zawodowe działające na rzecz ochrony członków, mogą w interesie konsumentów i zgodnie z prawem krajowym wnieść skargę do sądów lub właściwych organów administracji w celu zastosowania przepisów krajowych wdrażających tę dyrektywę.

42 W celu udzielenia odpowiedzi na pytanie zadane przez sąd odsyłający należy najpierw określić przedmiotowy zakres stosowania tego przepisu i ustalić, czy powództwo wytoczone przez organizację konsumentów w celu ochrony indywidualnych interesów wielu konsumentów jest objęte tym przepisem. W tym celu należy dokonać wykładni zawartego w nim wyrażenia „interes konsumentów”.

43 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem przy dokonywaniu wykładni przepisu prawa Unii należy uwzględniać nie tylko brzmienie tego przepisu, ale także jego kontekst oraz cele aktu prawnego, którego jest on częścią (wyrok z dnia 17 listopada 2022 r., TOYA, C-243/21, EU:C:2022:889, pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo).

44 W odniesieniu do brzmienia art. 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39 należy zauważyć, że we wszystkich wersjach językowych, za wyjątkiem wersji niderlandzkiej, przepis ten odnosi się do „konsumentów” w liczbie mnogiej. Użycie liczby mnogiej wskazuje, jak zauważyła rzecznik generalna w pkt 40 opinii, że powództwo wytoczone przez organizację konsumentów powinno dotyczyć interesów wielu konsumentów w dziedzinie usług finansowych i inwestycji.

45 Przepis ten nie precyzuje natomiast, czy ów zbiorowy wymiar powództwa wytoczonego przez organizację konsumentów wymaga, aby przedmiot takiego powództwa był ograniczony do ochrony ogólnego interesu konsumentów, czy też przeciwnie, aby mógł on również dotyczyć indywidualnych interesów wielu konsumentów. Artykuł 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39 ogranicza się bowiem do odesłania do prawa państw członkowskich zarówno w odniesieniu do określenia podmiotów mogących reprezentować interesy konsumentów, jak i w odniesieniu do zasad proceduralnych, zgodnie z którymi reprezentacja ta powinna być rzeczywiście wykonywana.

46 Szerokie sformułowanie tego przepisu pozwala zatem na wyciągnięcie wniosku, że państwa członkowskie zachowują swobodę w określaniu podmiotów posiadających legitymację procesową w interesie konsumentów, indywidualnego lub zbiorowego charakteru interesów, które mogą być bronione przez te podmioty, a także zasad proceduralnych, zgodnie z którymi wspomniane podmioty powinny działać w obronie tych interesów.

47 Ten zakres uznania przyznany państwom członkowskim odzwierciedla systematykę i cel dyrektywy 2004/39, którym jest, jak wynika z motywów 2, 5 i 31 tej dyrektywy, ustanowienie ogólnych ram regulacyjnych w niektórych dziedzinach rynków finansowych, koniecznych dla osiągnięcia poziomu harmonizacji niezbędnego w szczególności dla zaoferowania inwestorom wysokiego poziomu ochrony.

48 Z powyższego wynika, że art. 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39 nakłada na państwa członkowskie obowiązek ustanowienia mechanizmów proceduralnych mających na celu ochronę interesów konsumentów, lecz pozwala im na ukształtowanie tych mechanizmów proceduralnych zgodnie z ich odpowiednimi tradycjami prawnymi, w szczególności poprzez przyznanie organizacjom konsumenckim legitymacji procesowej w celu ochrony indywidualnych interesów ich członków.

49 W tym ostatnim względzie art. 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39 przewiduje prawo do wniesienia skargi w interesie wszystkich konsumentów-inwestorów, nie czyniąc rozróżnienia w szczególności na podstawie ich sytuacji finansowej i instrumentów finansowych, w które zainwestowali, o ile instrumenty te są objęte zakresem stosowania tej dyrektywy.

50 W związku z tym z przepisu tego nie wynika, że w przypadku gdy dane państwo członkowskie przyznało organizacjom konsumenckim legitymację procesową do występowania przed sądem w celu obrony indywidualnych interesów wielu ich członków, owa legitymacja procesowa może być zastrzeżona dla pewnej kategorii konsumentów określonej na podstawie takich kryteriów.

51 W niniejszej sprawie z krajowych ram prawnych przedstawionych przez sąd odsyłający wynika, że ustawodawca hiszpański, wykonując kompetencję przysługującą mu na mocy art. 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39, przyznał stowarzyszeniom konsumentów legitymację procesową do występowania przed sądem w celu obrony indywidualnych interesów ich członków.

52 Sąd ten wskazuje, po pierwsze, że w swoim orzecznictwie uznał on legitymację procesową stowarzyszeń konsumentów w celu obrony interesów swoich członków w ramach powództw objętych zakresem stosowania dyrektywy 2004/39, a po drugie, że dwaj członkowie reprezentowani przez stowarzyszenie konsumentów, którego dotyczy postępowanie główne, mają status „konsumentów”.

53 Ponadto wspomniany sąd orzekł, że stowarzyszenia konsumenckie nie mają legitymacji procesowej do obrony indywidualnych interesów konsumentów o dużej zdolności finansowej, dokonujących inwestycji w spekulacyjne produkty finansowe o dużej wartości ekonomicznej, których nie można uznać produkty o bieżącym, zwykłym i powszechnym użytku.

54 W tym względzie należy zauważyć, że orzecznictwo przywołane w poprzednim punkcie niniejszego wyroku prowadzi do wykluczenia niektórych konsumentów ze względu na ich możliwości finansowe oraz wartość ekonomiczną, rodzaj i złożoność ich inwestycji, z możliwości reprezentowania przez stowarzyszenie mające uzasadniony interes w ochronie konsumentów.

55 Tymczasem art. 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39 stoi na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, które wyłącza niektórych konsumentów z prawa do bycia reprezentowanymi w postępowaniu sądowym przez stowarzyszenie konsumentów.

56 Natomiast w odniesieniu do systemu pomocy prawnej należy zauważyć, że art. 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39 ogranicza się do ustanowienia prawa do wniesienia skargi na rzecz organizacji konsumenckich mających uzasadniony interes w ochronie konsumentów, nie narzucając przyznania takiej pomocy w celu ułatwienia wykonywania tego prawa.

57 Z powyższego wynika, że w braku uregulowania Unii dotyczącego przyznania pomocy prawnej stowarzyszeniom konsumentów, gdy wnoszą one skargi w interesie konsumentów w kontekście art. 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39, do wewnętrznego porządku krajowego każdego państwa członkowskiego należy, zgodnie z zasadą autonomii proceduralnej, przyjęcie stosownych przepisów, pod warunkiem jednak, iż nie będą one mniej korzystne niż przepisy regulujące podobne sytuacje podlegające prawu krajowemu (zasada równoważności) oraz iż nie uczynią one wykonywania praw przyznanych w prawie Unii praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym (zasada skuteczności) (zob. podobnie wyrok z dnia 20 września 2018 r., EOS KSI Slovensko, C-448/17, EU:C:2018:745, pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo).

58 W niniejszej sprawie sąd odsyłający wskazuje, że jeżeli powództwa wytoczone przez te stowarzyszenia mają bezpośredni związek z towarami lub usługami bieżącego, zwykłego i powszechnego użytkowania lub konsumpcji, do których należą usługi bankowe i finansowe w ogólności, to stowarzyszenia te korzystają z prawa do pomocy prawnej. Nie są one zatem zobowiązane ani do płacenia kosztów sądowych związanych z wniesieniem powództwa, ani do pokrycia kosztów poniesionych przez stronę przeciwną, jeżeli ich żądania nie zostaną uwzględnione. Koszty te nie obciążają również poszczególnych członków, których stowarzyszenia te reprezentują.

59 W tym względzie do sądu odsyłającego należy dokonanie oceny, czy instrumenty finansowe takie jak będące przedmiotem postępowania głównego należą do „produktów i usług bieżącego, zwykłego i powszechnego użytku i konsumpcji”, które dają tym stowarzyszeniom prawo do pomocy prawnej.

60 Jednakże zdaniem wspomnianego sądu w sporach, w których „status konsumenta jest rozmyty ze względu na cechy charakterystyczne i wartość sporu”, obrona przez stowarzyszenie konsumentów indywidualnych interesów konsumentów o dużej zdolności finansowej, dokonujących inwestycji w spekulacyjne produkty finansowe o dużej wartości ekonomicznej, których nie można uznać za produkty o bieżącym, zwykłym i powszechnym użytku, może skutkować proceduralnym nadużyciem lub oszustwem.

61 W tym względzie Trybunał nie dysponuje żadnym elementem mogącym wzbudzać wątpliwości co do zgodności przepisów proceduralnych rozpatrywanych w postępowaniu głównym z zasadą równoważności. Ewentualny brak pomocy prawnej nie narusza również zasady skuteczności, pod warunkiem że opłaty sądowe, jakie stowarzyszenie jest zobowiązane zapłacić, jeżeli nie korzysta ono z pomocy prawnej, nie stanowią kosztów niemożliwych do poniesienia, które mogłyby w praktyce uniemożliwić lub nadmiernie utrudnić skorzystanie z prawa do wniesienia skargi przewidzianego w art. 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39, czego zbadanie należy do sądu odsyłającego.

62 Jest tak tym bardziej, że jak podniósł rząd hiszpański na rozprawie przed Trybunałem, i z zastrzeżeniem weryfikacji przez sąd odsyłający, kryteria, od których prawo hiszpańskie uzależnia możliwość skorzystania przez stowarzyszenia konsumenckie z prawa do pomocy prawnej, nie naruszają prawa konsumentów do wytoczenia powództwa indywidualnego i ubiegania się o pomoc prawną, jeżeli nie dysponują oni wystarczającymi środkami, zgodnie z właściwymi przepisami prawa hiszpańskiego.

63 Z uwagi na powyższe na pytanie sądu odsyłającego trzeba odpowiedzieć, iż art. 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39 należy interpretować w ten sposób, że:

– stoi on na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, które w sytuacji gdy dane państwo członkowskie przyznało organizacjom konsumenckim legitymację procesową do występowania przed sądem w celu obrony indywidualnych interesów wielu ich członków, poddaje taką legitymację procesową ograniczeniom dotyczącym zdolności finansowych tych członków, wartości ekonomicznej i rodzaju produktów finansowych, w które zainwestowali wspomniani członkowie, a także złożoności tych produktów;

– co do zasady nie stoi on na przeszkodzie uwzględnieniu takich kryteriów przy podejmowaniu decyzji, czy organizacje te korzystają z pomocy prawnej.

W przedmiocie kosztów

64 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (czwarta izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 52 ust. 2 dyrektywy 2004/39/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych zmieniającej dyrektywę Rady 85/611/EWG i 93/6/EWG i dyrektywę 2000/12/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylającej dyrektywę Rady 93/22/EWG

należy interpretować w ten sposób, że:

– **stoi on na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, które w sytuacji gdy dane państwo członkowskie przyznało organizacjom konsumenckim legitymację procesową do występowania przed sądem w celu obrony indywidualnych interesów wielu ich członków, poddaje taką legitymację procesową ograniczeniom dotyczącym zdolności finansowych tych członków, wartości ekonomicznej i rodzaju produktów finansowych, w które zainwestowali wspomniani członkowie, a także złożoności tych produktów;**

– **co do zasady nie stoi on na przeszkodzie uwzględnieniu takich kryteriów przy podejmowaniu decyzji, czy organizacje te korzystają z pomocy prawnej.**

Podpisy